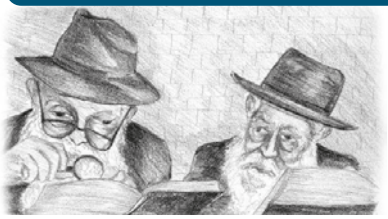
כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסוד שיח



בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת בלק ■ י"א תמוז תשפ"ד ■ 17.07.2024 ■ גליון מס' 797

כל מאמץ בענייני תורה ומצוות, אף שהוא חובה בכפי עצמו, מרחיב את הצינורות לקבלת ברכות ה' לכל אחד ואחד מבני המשפחה.
הרבי מלובביץ'.

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

שו"ת קיץ
התחתנתי ממש לפני מספר ימים. האם צריכים אנו לצום את צום י"ז בתמוז שחל השבוע?
המשך בעמ' 2

באחרית הימים המלחמה האחרונה
לקראת סוף ארבעים שנות הנדודים של בני ישראל במדבר, ארעה פרשה...
המשך בעמ' 4

סיפור לשבת
"עם המגפיים ועם הבוץ"
בברנוביץ' הקים רבי אלחנן וסרמן, מגדולי ישראל בליטא שלפני השואה...
המשך בעמ' 5

שביבים
- "ויפתח ה' את פי האתון... ותאמר האתון... הלוא אנכי אתונך אשר רכבת עלי מעודך עד היום הזה"
- "לא הביט און ביעקב"
- "מה טובו אוהליך יעקב"
- "ויאמר אלוקים אל בלעם לא תלך עמהם לא תאר את העם כי ברוך הוא"

המשך בעמ' 6

תלמידי אברהם ובלעם

/ הרב יעקב הלוי פילבר

בפרקי אבות [פרק חמישי] אומרת המשנה: "כל מי שיש בו שלשה דברים הללו הוא מתלמידיו של אברהם אבינו ושלשה דברים אחרים הוא מתלמידיו של בלעם הרשע: עין טובה, ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו, עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע". לפי **הרמב"ם** [בפירוש המשניות] **'עין טובה'** היא הסתפקות במה שיש לו, **'נפש שפלה'** היא הזהירות בצניעות, ו**'רוח נמוכה'** היא הענווה היתירה, וכל אחת מהן היתה באברהם: מדת ההסתפקות היתה באומרו למלך סדום: "אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך" - שיניח אדם ממון גדול ולא ייהנה ממנו אפילו בדבר מועט. זהירות בצניעות באומרו לשרה ביום בואו מצרימה: "הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את", שלא הסתכל בצורתה הסתכלות שלימה אלא רק ביום ההוא. וענוותנותו של אברהם באומרו: "ואנכי עפר ואפר". **המהר"ל מפראג** בספרו "דרך חיים" מבאר את המעלות הללו באופן אחר: **עין טובה** במה שהיה מכניס אורחים וגומל חסד שבאים ממידת עין טובה, ומדת **הענווה** שהיא רוח נמוכה באומרו: "ואנכי עפר ואפר", ומדת **נפש שפלה** בהיות האדם מסתפק בשלו ולא היה רודף אחר החמדה כלל, כשאמר: "אם מחוט ועד שרוך נעל", הרי שלא חפץ אפילו במה שראוי לו, ומכל שכן שלא חפץ במה שאין ראוי לו.

ואילו אצל בלעם מצאנו את כל המידות הללו בהיפך, לפי **הרמב"ם** 'עין רעה', שהיא חמדת הממון, אותה מצינו אצל בלעם בהליכתו דרך רחוקה מארם נהריים בעבור הממון שנשכר בו לקלל את ישראל, ככתוב: "ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור . . . לקללך". [דברים כג ה], ורוחו הגבוהה באומרו על עצמו: "נאם שומע אמרי א־ל", ונפשו הרחבה שהיא רוב התאווה מוצאים אנו בעצתו לבלק שיפקיר הנשים לזנות עם ישראל, כי לולי רוב התאווה אשר היתה לו והיות הזנות טוב בעיניו לא היה מצווה בו, כי הטובים לא יצוו ברע אבל יזהירו ממנו. ואילו **המהר"ל** לשיטתו מזהה את תכונותיו השליליות של בלעם באופן שונה: עין רעה ממה שכתוב: "וישא את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו" שבקש להכניס בהם עין הרע, ורוח גבוהה באומרו: "מאן ה' לתתי להלוך עמכם" וכוונתו שבלק ישלח חשובים מהם כמו שכך עשה: "ויוסף עוד בלק שרים רבים ונכבדים מאלה". ואילו נפשו הרחבה מדבריו שאמר: "אם ייתן לי בלק מלוא ביתו כסף וזהב" כמו **שפרש"י**: "למדנו שנפשו רחבה ומחמד ממון אחרים".

אלא שעל הפירוש הזה יש שואלים: הרי מצינו שגם רבי יוסי בן קסמא [אבות פ"ו] נקט לכאורה באותו הלשון של בלעם באומרו: "אם אתה נותן לי **כל כסף וזהב** שבעולם איני דר אלא במקום של תורה" ואילו שם לא זו בלבד שאין מגנים אותו אלא דורשים את דבריו לשבח? וההבדל הוא פשוט, רבי יוסי בן קסמא אמר את דבריו רק לאחר שהוצע לו כסף וזהב כשאמרו לו במפורש: "רבי, רצונך שתדור עמנו במקומנו ואני נותן לך **אלף אלפי אלפים דינרי זהב**" ועל ההצעה שלהם הוא משיב: "אם אתה נותן לי כל כסף וזהב", מה שאין כן בלעם הרי לא דובר עמו מקודם כלל על כסף, בלק שלח לו באופן סתמי: "כי כבד אכבדך מאד", מה פתאום מזכיר בלעם כסף וזהב, מכאן "למדנו שנפשו רחבה", אך בלעם לא הסתפק בכסף סתם אלא הדגיש את ביתו של בלק, "מלוא ביתו כסף וזהב" מכאן משמע ש"מחמד ממון אחרים".

עוד יש לשאול למה הזכירה המשנה בדבריה את **התלמידים** של אברהם ובלעם, והרי התכונות המוזכרות, הטובות הן של אברהם עצמו והרעות הן של בלעם עצמו? ואולי יש בדבריהם אגב כך לימוד נוסף שאם אנו רוצים לבחון בחינה אמתית שיטה חינוכית כל שהיא, אם היא מוצלחת או כושלת, אל נחפש אותה לא בפרוספקט של המוסד או בהרצאת בעל השיטה או בהפצת חוברות וספרים של שיחות בעל השיטה כל אלו אינן מעידות על מעלת שיטתו, כי יתכן שבלעם בנופת שפתו וסגנונו המליצי היה מצליח לשכנע אותנו בצדקת שיטתו יותר מאברהם. על כן באה המשנה ומציינת את התלמידים, שהמבחן האמתי של כל שיטה חינוכית הוא במבחן התוצאה, אלו תלמידים יוצאים מאברהם ואלו תלמידים יוצאים מבלעם, והתלמידים הם המעידים על השיטה הטובה היא או רעה.

שו"ת קיץ

הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

חיוב חתן וכלה להתענות בד' תעניות החורבן ובתענית אסתר

שאלה: התחתנתי ממש לפני מספר ימים בשעה טובה ומוצלחת, וכעת אני וכלתי שתחי' שואלים האם צריכים אנו לצום את צום י"ז בתמוז שחל השבוע? שאלנו כמה רבנים וקיבלנו תשובות סותרות.

תשובה: פתח נידון זה הוא בדברי הריטב"א[א] שדן ממש בשאלה זו 'חתן שחל אחד מד' הצומות בתוך ימי שמחת לבו' ובראשית דבריו כתב טעם לפטור את החתן מלצום, כשם שמצינו שחתן שנפטר אחד משבעת קרוביו בתוך ז' ימי המשתה, אין האבלות חלה אלא לאחר סיום ימי המשתה[ב], שהרי ימים אלו הם 'יום טוב' של החתן וכבר מצינו בהלכה שאם יהודי נפטר בימי החג אין ימי השבעה מתחילים אלא לאחר סיום ימי החג[ג], ואם כן הוא הדין שלא תחול אבלות החורבן בתוך ימי המשתה של החתן והכלה, אולם לבסוף מסיק הריטב"א שהחתן כן צריך לצום ביום התענית שחלה בתוך ימי המשתה וזאת משום ב' טעמים:

א' על אף שימי המשתה נחשבים כ'רגל' של החתן והכלה, מכל מקום הרי זה 'רגל דיחיד' ואין בכוחו של רגל דיחיד דרבנן לגבור על אבלות דרבים[ד] על חורבן בית המקדש[ה] (מה שאין כן כאשר ארע אבלות פרטית לחתן או לכלה אזי אבלות דיחיד כן נדחית משום רגל דיחיד ועל אחת כמה וכמה כאשר מדובר על אבלות שארעה בימי החג שהם 'רגל דרבים').

ב' ועוד שמקרא מלא דיבר הכתוב 'אם לא אעלה את ירושלם על ראש שמחתי', הרי שצריכים החתן והכלה לזכור את ירושלם השוממה בימי שמחתם, ולהתאבל על החורבן.

נפקא מינה בין שני הטעמים

ונראה שיש נפקא מינה בין שני הטעמים הללו של הריטב"א, מה יהיה הדין כאשר מדובר באחת מד' תעניות החורבן שחלה בשבת ונדחתה ליום ראשון (עיין בהערה[ו]) שלפי הטעם הראשון יש לומר שאין החתן והכלה צריכים לצום בתענית נדחית, מאחר ותענית נדחית היא פחות חמורה ויש לומר שנדחית היא מפני רגל דיחיד, אך לפי הטעם השני יש לומר שכן צריכים הם לצום מאחר ומדובר בתענית על החורבן, וצריכים הם להעלות את ירושלים על ראש שמחתם.

והנה למסקנת ההלכה בשאלה זו, נראה כי כאשר מדובר על תענית ציבור בזמנה, הרי שהסכמת הפוסקים שאכן החתן והכלה צריכים הם לצום תענית זו[ז], אך כאשר מדובר על תענית ציבור נדחית, נראה כי אין בזה הסכמה ברורה בפוסקים, ואף בדברי רבנו המשנה ברורה מצאנו גישות שונות בשלושה מקומות בהם התייחס לשאלה זו וכדלהלן.

סתירות בדעת המשנה ברורה בעניין צום נדחה

בביאור הלכה בריש סימן תקמ"ט[ח] העתיק המשנה ברורה את דברי הריטב"א הללו, וכתב שאין להקשות על פסק זה מהמבואר בסימן תקנ"ט[ט] שבעל ברית בצום ט' באב נדחה מתענה ואינו משלים (על אף שגם בעל ברית הוא רק יום טוב שלו - רגל דיחיד) - משום שצום נדחה שאני, אך בצום בזמנו - צריכים בעלי השמחה לצום, בין בעל ברית ובין חתן וכלה עכת"ד.

ומבואר מדברי הביאור הלכה הללו שמסקנת ההלכה היא שחתן וכלה צריכים לצום צום בזמנו אך פטורים הם מלצום צום נדחה, דומיא דבעל ברית בתשעה באב נדחה שמתענה ואינו משלים.

אולם בסימן תקנ"ט התייחס המשנה ברורה לנידון זה פעמיים נוספות, פעם אחת בשער הציון ופעם אחת בביאור הלכה, וזאת אגב הנידון חתן שביום חופתו חל תענית ציבור האם יש לו לצום[י], וההלכה היא שכן, אולם כאשר מדובר על צום נדחה, אין חתן ביום חופתו צריך לצום מדין תענית הציבור, ועל זה כתב בשער הציון[יא] בשם המגן אברהם, שכל זה הוא דווקא בחתן ביום חופתו, אבל בשאר ימי המשתה יש לו לצום אף בצום נדחה, והטעם לחלק הוא משום שעיקר השמחה היא ביום הראשון, ולכן אין שמחת שאר ימי המשתה אלימה מספיק לדחות אף צום נדחה (מה שאין כן בעל ברית שאינו צריך לצום בצום נדחה הוא משום שזה נחשב לו ל'יום הראשון' שהרי זהו יום הברית), אולם שוב כתב השער הציון לפקפק בחילוק זה שהרי אין אבלות חדשה חלה בכל ימי המשתה ואין אנו מחלקים בין אבלות שארעה ביום החופה לאבלות שארעה בשאר הימים, ומביא שכן מצא בפתחי תשובה בשם תשובת בית יהודא שחתן פטור מצום נדחה בכל שבעת ימי המשתה.

ומדברי המשנה ברורה הללו מבואר שאין הלכה זו (חיוב חתן לצום בצום נדחה) פשוטה להיתר והדבר שנוי במחלוקת בין האחרונים, אך מכל מקום משמע שדעת המשנה ברורה נוטה לדעת המקלים.

אולם בביאור הלכה בסימן תקנ"ט[יב] סתם הביאור הלכה כדעת המגן אברהם שבצום נדחה חתן חייב לצום ולא זכר כלל מדעות החולקות.

ואם כן יוצא שבביאור הלכה בסימן תקמ"ט סתם להיתר, בשער הציון בסימן תקנ"ט הביא בזה מחלוקת בין האחרונים, ובביאור הלכה סימן תקנ"ט סתם להחמיר, וצריך עיון בדעת רבנו המשנה ברורה בזה.

הלכה למעשה

ולעניין הלכה למעשה יש לחלק בין חתן ביום חופתו, לחתן לאחר יום חופתו אך בתוך שבעת ימי המשתה, ויש לחלק גם בין תענית ציבור בזמנה לתענית נדחית, ויש לחלק גם בין ד' צומות החורבן

לצום תענית אסתר, ואבאר.

כאשר מדובר על צום מד' תעניות החורבן שאינו נדחה, הסכמת הפוסקים היא שחתן וכלה צריכים להתענות בהם בין אם מדובר ביום החופה ממש ובין אם מדובר בשאר ימי המשתה[ג].

כאשר מדובר על צום מד' צומות החורבן שהוא 'צום נדחה', אזי אם מדובר על חתן ביום חופתו ממש נראה שעיקר הסכמת ההלכה שאינו צריך להשלים את הצום[ד] (וכמו בעל ברית בצום תשעה באב נדחה שמתענה ואינו משלים) אך אם מדובר על חתן וכלה בשאר ימי שמחתם, בזה יש הוראות שונות בין הפוסקים ואציין לדוגמא לשו"ת שבט הלוי[טו] שכותב שמנהג העולם שחתן וכלה צריכים לצום אף צום נדחה, ואילו בשו"ת יביע אומר[טז] פוסק בזה להקל.

צום תענית אסתר

אמנם יוצא מן הכלל הוא צום תענית אסתר מאחר והוא צום פחות חמור ואינו חובה כל כך[יז], ומשום כך צידד המשנה ברורה[יח] שחתן וכלה יהיו פטורים מצום זה ביום חופתם אף כאשר חל בזמנו, ולעניין שאר ימי המשתה אין בזה הוראה ברורה כל כך[יט] ולעניין מעשה יש בזה הוראות שונות בפוסקים[כ] (ועיין לקמן מה שיש לומר להיפך שיש להחמיר יותר בצום תענית אסתר).

והנה לעיל כתבתי ששאלת חיוב החתן להתענות בצום נדחה תלויה בב' הטעמים של הריטב"א, וכעת אכתוב מה שנראה לעניות דעתי לתלות שאלה זו במחלוקת הראשונים מהו גדרו וטעמו של ד' תעניות החורבן, האם הוא צום של תשובה, או צום של אבל וצער.

גדר צומות החורבן - תשובה או אבל וצער

הנה כתב החתם סופר[כא] שאין לשייך את הצום אל מושגי האבל והצער, שהרי אין מקור בתורה שיש להתענות ביום צער, ואיך יכלו הנביאים לחדש דבר מדעתם שלא מצינו כיוצא בו בתורה, אלא צריך לומר שעניינו של הצום הוא לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה, ולכך יש מקור בתורה מצום יום הכיפורים שהוא צום של תשובה, ועל פי זה נהגו לומר וידויים וסליחות בג' תעניות אלו (לבד מתשעה באב דאיקרי מועד) שלכאורה מה השייכות לומר סליחות בימי מאורעות החורבן? קינות היה לנו לומר? אלא שימים אלו נתקנו כדי לשוב בתשובה על עוונותינו ועוון אבותינו שגרמו לנו מאורעות רעות בימים אלו[כב].

והחתם סופר בנה את יסודו על דברי הרמב"ם בהלכות תעניות[כג] שכתב אודות ד' צומות החורבן וזה לשונו: 'יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה'[כד].

אולם המעיין בדברי הריטב"א למסכת מגילה[כה] וביותר בדברי הר"ן למסכת תענית[כו] ימצא שדעתם הייתה שעניינו של הצום הוא משום האבל על החורבן בימים אלו[כז].

ומעתה אם הצום עניינו משום אבל, והאבל אכן סותר את ימי המשתה של החתן והכלה (והראיה שאין אבלות חדשה חלה בימי המשתה וכדלעיל) יש באמת לדון מה גובר על מה, הרגל או האבל, ולזה כתב הריטב"א שאבל דרבים ידחה רגל דיחיד (אף שהרגל כבר חל) ובצום נדחה שחומרת הצום קלה יותר אכן יש מקום לומר שהרגל דיחיד ידחה צום זה.

והריטב"א שדן בשאלה זו בגדרי אבל דרבים מול רגל דיחיד, הוא לשיטתו מפירושו למסכת מגילה שמשמע מדבריו שעניינו של הצום הוא משום אבל.

אך לשיטת הרמב"ם (וכפי שלמד בדבריו החתם סופר) שאין עניינו של הצום כלל משום אבלות, נראה שהטעם שחתן וכלה יש להם להתענות בד' צומות הוא משום שחתן וכלה הם ברי חיובא ומחויבים במצוות, ואם נקבע על ידי הנביאים שיום זה הוא יום של תשובה והצום הוא חלק מהתשובה, אין סיבה שחתן וכלה לא יקיימו עניין זה, ואין צום התשובה עומד בסתירה לימי שמחתם.

ולפי זה נראה לומר שחתן וכלה שהתחתנו בשבוע שקודם יום הכיפורים, וצום יום הכיפורים חל בימי שמחתם, חייבים הם לצום ביום זה לא רק משום שצום זה הוא דאורייתא, אלא משום שכשם שחתן וכלה חייבים בשאר מצוות, חייבים הם גם בצום יום כיפור.

וראיה לדבר שהנה כתב הרמ"א[כח] שנוהגים שהחתן והכלה מתענים ביום חופתם, ולפי הטעם שתענית זו היא משום שיום החתונה הוא יום מחילת עוונות, אם כן צריכים הם להשלים את התענית עד צאת הכוכבים אף אם החופה נערכה כמה שעות קודם השקיעה[כט], ואם כן לכאורה קשה היאך הנהיגו מנהג זה להתענות ביום הראשון של ימי שמחתם? ומוכח מכך שאין תענית של תשובה סותרת את תקנת ימי המשתה לחתן וכלה[ל].

ולפי זה, גם אם הצום הוא נדחה, מכל מקום יש לחתן ולכלה לצום צום זה ככל ישראל, ואין סיבה לפטור אותם מצום זה (מה שאין כן לפי דברי הריטב"א שסבר שזה צום של אבל שסותר את היום טוב של החתן).

ומדברינו אלו יוצא, שיש לחתן ולכלה להתענות אף צום תענית אסתר (אף כאשר הוא נדחה) שאף על פי שהוא אינו חובה כל כך כמו שאר הצומות, מכל מקום סוף סוף הוא צום שיש לקיימו ולשומרו, ומאחר ולכולי עלמא הוא אינו צום של אבל וצער, אלא או צום של תשובה או צום של 'זכר לתענית' שנהגו אז בימי מרדכי בזמן הגזירה, אין סיבה לפטור חתן וכלה מצום זה.

אמנם כאשר מדובר על תענית ציבור שחלה ממש ביום החופה, בזה אנו אומרים שחתן וכלה פטורים מלצום, וזאת משום שכבר אמרו חז"ל שאין שמחה בלא אכילה, ואם כן עצם הצום סותר את שמחת החתונה, מה שאין כן בשאר ימי המשתה שאין חובה לערוך סעודה אלא שאם עושים סעודה לכבוד החתן והכלה ויש 'פנים חדשות' מברכים ז' ברכות[לא].

א - חידושי הריטב"א סוף מסכת תענית.
ב - עיין רמב"ם הלכות אבל פרק י"א הלכה ז' ושו"ע יו"ד סימן שמ"ב.
ג - שו"ע או"ח סימן תקמ"ח סעיף א', וי"ד סימן שצ"ט סעיפים א' וב'.
ד - וכעין זה מצינו בשו"ע סימן תרצ"ו סעיף ז' שמי שהוא אונן בפורים יהיה מותר באכילת בשר ושתיית יין, שלא תבוא אבלות דיחיד ותדחה עשה דרבים דאורייתא לשמוח בפורים (ומה שפסק השו"ע שם בסימן ד' שכל דברי אבלות נוהגים בפורים הוא משום שמדיני אבלות מותר לאכול בשר ולשתות יין וממילא אין האבלות סותרת לשמחת פורים, משא"כ אבלות של ד' תעניות שמחויבים בה לצום היא אכן סותרת שמחת החתן והכלה שאין שמחה אלא באכילה).
ה - ודבר נחמד ראיתי במאמר של הרב יצחק שקופ הי"ו משיקאגו (מובא בספר זיכרון 'עיונים בתעניות' חלק א' לזכרו של הרה"ח ר' השיל רייזמן ז"ל) שרצה לתלות את עצם ההנחה ששמחת החתן היא 'רגל דיחיד' במח' הרמ"א והט"ז בהלכות קריאת התורה סימן קל"ה סעיף א' שלדעת הרמ"א שם אם יש שני חתנים בבית הכנסת בקריאת שני וחמישי, ושני החתנים ישראלים, ניתן להוסיף עליה ולהעלות ד' קרואים, ואע"פ שביום חול אסור להוסיף על ג' קרואים וזאת משום ביטול מלאכה, מ"מ מאחר ועבור החתנים יום זה הוא יום טוב ניתן להוסיף כשם שבשאר ימים טובים מוספים עליות, והט"ז שם חלק על הרמ"א שאע"פ שזה יו"ט עבור החתנים, מ"מ עבור שאר העם זהו יום רגיל וא"כ טעם 'ביטול מלאכה' עדיין שייך? ובביאור שיטת הרמ"א הביא מה'אמרי אמת' בליקוטים (ענייני נישואין) וז"ל: 'מכאן מוכח שלכולם יש שייכות להחתן, ואם הוא בשמחה יכול הוא להכניס שמחה גם באחרים, וממילא גם אצלם הוא יו"ט, וגם שהחתן יכול להשפיע פרנסה להקהל ואין מיחוש בביטול מלאכה', עד כאן, ויש לצרף לכך שנוכחות החתן בבית הכנסת פוטרת את כל הציבור מלומר תחנון, וא"כ לשיטת הרמ"א הרי שיש מקום להחשיב זאת ל'רגל דרבים', אך בוודאי שיש לחלק (כפי

שאכן מסיק שם בסוף המאמר) שאע"פ שיש לציבור שייכות לשמחת החתן מ"מ אין זה נחשב 'רגל דרבים' וכל הציבור הרי מותר בעשיית מלאכה, אלא שהוא 'רגל דיחיד' שיש לו השלכות גם לציבור, ומקרא מלא דיבר הכתוב 'אם לא אעלה את ירושלם על ראש שמחתי'.

ו - שייך בעיקר בתענית י"ז בתמוז (וכן לצום גדליה, אמנם בדור האחרון התקינו כמה מראשי הישיבות הליטאיות תקנה שלא להתחתן בזמן אלול מהטעם שלא יגרם ביטול תורה ורפיון בלימוד התורה בחודש אלול לבחורי הישיבה על ידי הנסיעות התכופות לחתונות, וכמו כן בספר מטה אפרים כתב שלא להתחתן בימי הסליחות של חודש, אך מכל מקום ברור שאין מניעה הלכתית להתחתן בחודש אלול וכמו שמוכח בשולחן ערוך [או"ח סימן תרי"ג סעיף י'] ואדרבה בחצרות חסידים החשיבו את ימי חודש אלול זמן 'עת דודים' כזמן מסוגל לנישואין, וכהכנה ראויה לימים נוראים אף בימי הסליחות, עיין בכל זה בספר 'בידך עיתותי' להרה"ג יחזקאל שוורץ שליט"א עמ' ע"ה) אולם בתענית ט' באב אין זה כ"כ שייך מאחר ובלא"ה לא מתחתנים בימים אלו, וצום י' בטבת אינו יכול לחול בשבת לפי קביעת הלוח שתיקן לנו הלל.

ז - ועיין בספר 'מועדים וזמנים' לגר"מ שטרנבוך שליט"א חלק ז' סימן רמ"ו, שכתב לפקפק בדברי הריטב"א הללו ובמסקנת הלכה זו שחתן חייב להתענות תענית ציבור בתוך ז' ימי המשתה, שהרי תעניות אלו (לבד מתשעה באב) הם רק מנהג שהרי 'רצו מתענין, רצו אין מתענין' (אמנם בזמננו רצו וקבלו עליהם כלל ישראל מדור דור ואסור לפרוץ גדר - מ"ב סימן תק"נ ס"ק א') והיאך יבוא מנהג וידחה חיוב שמחה של החתן והכלה, ובסוף דבריו שם כתב להציע עפ"י דברי המנחת חינוך המפורסמים במצוה ש"א שהתקנה דד' צומות לא היה ביום מיוחד דווקא אלא בחודש הרביעי ועשירי וכלשון הנביא 'הצום הרביעי וכו' אם כן יש לומר לחתן לכוון ביום חתונתו כאשר הוא בלאו הכי צם מדין תענית יום החתונה, גם לצום מדין 'תענית ציבור' לקיים תקנת הנביאים לצום על החורבן, עכת"ד, אולם כותב לבסוף שכל האמור הוא רק למשא ומתן, ולדינא כבר פסקו הפוסקים שחתן חייב להתענות בתענית ציבור.

ח - דיבור המתחיל 'חייבים להתענות'.

ט - סעיף ט'.

י - אמנם הרמ"א באבן העזר סימן ס"א כתב שנוהגים שהחתן והכלה מתענים ביום חופתם, ואם כן בלאו הכי צריכים הם להתענות גם אילולי היה זה יום תענית? ויש ליישב בכמה אנפי: א' נפ"מ לבני ספרד שלא נוהגים תענית זו של יום החתונה. ב' אם החופה נערכת מבעוד יום, נפ"מ אם צריכים החתן והכלה להשלים את התענית לאחר החופה עד צאת הכוכבים מדין תענית ציבור (עיין ברמ"א או"ח סימן תקס"ב סעיף ב', וכן במש"כ בחלק א' סימן ק"ד). ג' אם החופה נערכת בליל התענית, אזי תענית יום החתונה נוהגת ביום שלפני, ותענית הציבור היא למחרת החופה שזה היום הראשון של שבעת ימי המשתה ונחשב ליום החופה. ד' פעמים שמקלים בתענית יום החופה (כאשר לא חשים בטוב וכדומה עיין בערוך השולחן אבן העזר סימן ס"א סעיף כ"א) אך לתענית ציבור דין חמור יותר. ה' יש שכתבו שהכלה לא מתענה תענית יום חופה (ראה בן איש חי פרשת שופטים שנה ראשונה אות י"ג) ואם כן נפקא מינא לכלה אם צריכה לצום מדין תענית ציבור.

יא - סימן תקנ"ט אות ל"ד.

יב - ביאור הלכה על סימן תקנ"ט סעיף ט' ד"ה ונדחה'.

יג - בשאר ימי המשתה זה ממש הסכמת הפוסקים, אולם באשר לחתן ביום חופתו עיין בביאור הגר"א לסימן תרפ"ו שדעתו שבעל ברית אינו צריך להתענות בשאר תעניות אף בזמנן לבד מתשעה באב, וה"ה לחתן ביום חופתו, אך מ"מ לא נוהגים להורות בזה כגר"א אלא כהסכמת שאר הפוסקים שאף ביום חופתו יש לחתן לצום ולהשלים את התענית, וכן פסק המ"ב בסימן תק"נ ס"ק י"ב, ובסימן תקנ"ט ס"ק ל"ה.

יד - וכן פסק המשנה ברורה בסימן תקנ"ט ס"ק ל"ה.

טו - חלק ו' סימן ע' אות ג'.

טז - חלק ה' או"ח סימן מ' (עיי"ש שיאכלו לאחר תפילת מנחה גדולה).

יז - כמבואר ברמ"א ריש סימן תרפ"ו.

יח - סימן תרפ"ו שער הציון אות ט"ז.

יט - דו"ק ותשכח בדברי השער הציון שם דאיירי רק בחתן ביום חופתו ושמא בשאר ימי המשתה אין להקל אם הוא לא צום נדחה וזאת עפ"י החילוק המובא לעיל שעיקר שמחה חד יומא.

כ - עיין בזה בספר פסקי תשובות סימן תרפ"ו אות ד'.

כא - שו"ת חתם סופר או"ח סימן ר"ח.

כב - אמנם ייתכן שיש מנהגי אבל בימים אלו, עיין במ"ב סימן תק"נ ס"ק ו' ושער הציון שם אות ח' (ועיין עוד בבה"ל סימן תקנ"א ד"ה 'מר"ח עד התענית' שאפשר שיש להחמיר בי"ז בתמוז ובעשרה בטבת כמו מר"ח עד התענית, וזה סותר למה שמבואר בשער הציון הנ"ל - עיין בזה בספר פסקי תשובות סימן תק"נ אות ו') אך מכל המקום הצום ביום זה אינו נובע מדין האבל אלא מדין התשובה - לדעת החתם סופר.

כג - פרק ה' הלכה א'.

כד - ועל פי זה מובן עניינה של קריאת 'ויחל משה' ביום תענית ציבור, ואמירת הציבור ביחד את י"ג מידות של רחמים, ואמירת 'אבינו מלכנו', ועיין עוד בערוך השולחן או"ח סימן תקס"ו סעיף ג' שהטעם שקוראים הפטרת 'דרשו ה' בהמצאו' במנחה בתענית ציבור (למנהג בני אשכנז) להורות לעשות תשובה (יש להדגיש שעצם זה שיום תענית הוא יום של תשובה הוא פשוט ועיין במשנה ברורה ריש סימן תק"נ, אולם החת"ס מחדש שגם עניינו של הצום ביום זה הוא כחלק מעניין התשובה ודו"ק).

כה - דף ה' עמוד א' (כתב שם שתענית תשעה באב וי"ז בתמוז וג' בתשרי אם חלו בשבת נדחים לאחר השבת משום אקדומי פורענותא לא מקדימינן, אך תענית אסתר שחלה בשבת מקדימים ליום חמישי כי אין היא תענית של פורענות אלא תענית של תשובה עכת"ד, ומשמע מדבריו [אם כי אינו מוכרח] שתענית החורבן אינם תעניות של תשובה אלא תעניות של אבל).

כו - דף ט' עמוד א' בדפי הרי"ף וז"ל שם: 'לארבעה צומות לא הוקבעו אלא לאבל' עיי"ש.

כז - ואף שלא מצינו שאבל על אחד מז' קרוביו צריך להתענות ואף לא ביום הראשון לאבלות, ואף מי שמתו מוטל לפניו מותר לו לאכול (ללא ברכה) יש לומר שבאבלות על החורבן שהיא אבלות ישנה ראו הנביאים שבאותו דור לעורר את הצער ואת האבל על ידי הצום, משא"כ באבלות חדשה שהצער והאבל מורגשים. ועיין עוד בכל עניין 'גדרי הצומות' במנחת אשר למועדים (חנוכה פורים צומות) סימן ל"ו.

כח - רמ"א לאבן העזר סימן ס"א.

כט - עיין בזה במה שכתבתי בחלק א' סימן ק"ד.

ל - ובשו"ת יבי"א חלק א' או"ח סימן ל"ד אות י' מביא משו"ת בית יהודה ח"ב ס"ס כ"ג שהמנהג שכתב הרמ"א להתענות ביום חופתו הוא אינו מנהג מאחר ויום החופה הוא כיו"ט עבורו, אך מנהג בני אשכנז אינו כך, וחתן וכלה מתענים ביום חופתם, ואין זה סותר את עצם השמחה מאחר ואינו צום של אבל. ועיין עוד לקמן בהערה הבאה.

לא - ושונה הוא המנהג המובא ברמ"א לצום ביום החופה - שצמים אף ביום החופה ממש - משום שהוא צום לצורך החופה עצמה, או משום מחילת העוונות (ואי אפשר לדחותו) או משום שיהיו החתן והכלה מיושבים בדעתם בשעת הקניין (ולטעם זה האחרון אינם צריכים להשלים את התענית לאחר החופה) עיין מה שכתבתי בזה בחלק א' סימן ק"ד, ועוד יש לומר ששונה צום זה מאחר ומתחיל את התענית קודם החופה ודמי למתענה בערב שבת דמתענה ומשלים אע"פ שנכנס לשבת כשהוא מעונה - עיין שו"ת יבי"א חלק א' או"ח סימן ל"ד אות י' (אך יש להעיר שלפי זה הראיה שהוכחתי למעלה ממנהג החתונה ביום התענית שאין תענית של תשובה סותרת את שמחת החתן והכלה - הוקהתה ואינה בתוקפה ודו"ק).

והנה לכאורה מוכח מדברי המשנה ברורה (סימן תרפ"ו שער הציון אות ט"ז) לא כך, שכתב להקל יותר לחתן וכלה בצום תענית אסתר, אך זה אינו, מאחר והמ"ב איירי שם לעניין חתן ביום חופתו שביום זה יש חובת סעודה ובו עיקר השמחה, ואין שמחה בלא אכילה וא"כ הצום אכן סותר את השמחה הנוהגת ביום זה, משא"כ בשאר הימים.

ועיין בשו"ת האלף לך שלמה (לגר"ש קלוגר) חלק אורח חיים סימן נ"ט, שגם כן כתב שאין התענית סותרת לתקנת ימי המשתה (עיין שם שחילק בין 'שמחה' ל'משתה') ומתוך כך הסיק שמותר לחתן לקבל על עצמו אף תעניות יחיד בימי המשתה, ובשו"ת יבי"א שם (אות י"א ואות י"ב) דחה דבריו מכח דברי הריטב"א הנ"ל, ולאמור יש לחלק בין תענית של אבל, לתענית של תשובה וכפרה.

ויש לעיין לפי האמור מדוע בזמן חנוכת בית המקדש לא צמו את צום יום הכיפורים באותה שנה, והרי אין צום זה סותר את השמחה שהרי זהו צום של תשובה ולא של אבל, ואולי רגל דרבים שאני וי"ל.

באחרית הימים
המלחמה האחרונה

/ הרב איתמר הרשקו

לע"נ אמי מורתי רות ב"ר חיים יהודה

לקראת סוף ארבעים שנות הנדודים של בני ישראל במדבר, ארעה פרשה לה לא היה מודע העם - פרשת בלעם[1]. כשכמעט ועלה בידו, לכלות את ישראל חלילה - לולי זה שלא כעס הקב"ה, בכל אותם הימים[2]. ואילו עם ישראל גילה זאת, רק לאחר העצה האחרונה של בלעם - להפקיר את בנות מואב לזנות, ובכך להכשיל את ישראל[3].

שנאתו של בלעם לעם ישראל, היא שורשית ומובנית - עוד בטרם הפך לעם. כשהשיא את העצה לפרעה[4], להשליך את בני ישראל הנולדים ליאור - ולהשאיר את בנות ישראל בחיים, שיהיו למצרים כשפחות. ואחר כך שב ונתן עצה לעמלק להילחם בישראל, עוד בהיותנו במדבר[5].

וכעת בסוף שנת הארבעים ליציאתם ממצרים, הוא שוב נודד ממרחק - על מנת לבוא ולקלל את ישראל. אולי יעלה בידו חלילה, להביאם לכדי כיליון. ולו כעס הקב"ה אף לרגע בלבד, היה יכול

לפעול זאת עלינו.

אך כיוון שלא כעס הקב"ה, ותחת כל קללה - הוציא הקב"ה ברכה, מפיו של בלעם[6]. הבין בלעם שלא נותרה לו תקווה ואחרית כלל, והפסיד את כל עולמו[7] - כשהשיא את העצה האחרונה לבלק, להפקיר את בנות מואב לזנות. ועל ידי הכשלתם של בחורי ישראל, תתעורר חלילה שנאה כלפיהם, שכן אלוקי ישראל - שונא זימה.

ואף בזאת לא עלה והצליח בידו לפגום בישראל, כשנקמו בו ונתנו לו את עונשו - כשהרגוהו במכת חרב. וזאת תוך כדי שניסה בלעם לתת עצה לישראל, שלא להילחם עם מדין כלל[8].

דרך ההתנהלות הזאת של בלעם, היא אכן הסימן למה שקורה עמנו ועם האומות - באחרית הימים. בתחילה הם מנסים לקלל אותנו, ולפגוע באנשינו בכל דרך שהיא. כשם שהעלילו עלילות רבות במהלך השנים, על רבים מבני עמנו שכבל ארץ ומחוז. לאחר שלא עלה הדבר בידם, ונשארנו לפליטה מאת הגויים. הם יעצו בינם לבין עצמם לבוא לכלל 'הפתרון הסופי', כשניסו להשמיד את כל ישראל חלילה. אך כשאף גם זאת לא הפיקו זממם לגמרי[9], שבו והתייעצו כולם כנגדנו - שלא לתת לנו להילחם באויבנו אשר בארץ.

וכשם ששכרו של בלעם הרשע, היה במכת חרב. כך כל אלו המנסים להשיא לנו עצות רעות, ולהוציא זממם לפועל - ישפוט ה' אותם במכת חרב, הרג ואובדן. בתחילה במכות של מלחמות - שניתן לתלות אותם בדבר ההולך כדרך הטבע. אך יחד עם זאת יבואו גם מכות שמעל לגדר הטבע[10], ובזה יכירו כולם את גודל אהבת ה' לעמו[11].

ותחת החרב שהונפה עלינו תדיר, יהיו ערי הגויים חרבה ושממה[12]. ועל מה שרדפו והפחידו אותנו, במיוחד בזמני הסוף והקץ[13]. ועל דם ישראל שנשפך כמים בגללם, ייהפך הדבר לשפיכת דמם הם[14]. וכל השמחה ששמחו על חורבננו וצרותינו, תיהפך לשמחה של ישראל-על חורבן ואובדן ערי עשו והאומות שהרשיעו נגדנו[15].

ובזה תבוא לנו הנחמה השלימה, שלא נוסיף עוד לשכול בארץ - בתחיית כל מתינו, ובהישארותנו כאן בארץ עד עולם[16].

1 - משה כתב ספרו, **ופרשת בלעם** נבואתו ומשליו אף על פי שאינן צורכי משה ותורתו וסדר מעשיו - בבא בתרא, יד:

2 - **לא זעם ה'** (ברכות, ו) אני אין כחי אלא שאני יודע לכוון השעה שהקב"ה כועס בה והוא לא כעס כל הימים הללו שבאתי אליך, וזהו שנאמר (מיכה ו) 'עמי זכר נא מה יעץ' וגו' 'ומה ענה אותו בלעם' וגו' 'למען דעת צדקות ה'' - רש"י במדבר כג, ח

3 - **לכה איעצך** מה לך לעשות ומה היא העצה, אלהיהם של אלו שונה זמה הוא כו' כדאיתא בחלק. תדע שבלעם השיא עצה זו להכשילם בזימה שהרי נאמר 'הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם' - שם כד, יד

4 - וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ הוא התחיל בעצה תחילה לכך לקה... אמר רבי חיא אמר רבי סימון שלושה היו באותה עצה **בלעם** ואיוב ויתרו בלעם שיעץ נהרג, איוב ששתק נדון ביסורין, יתרו שברח זכו בניו וישבו בלשכת הגזית - שמות רבה א, ט

5 - וְעוֹד מֶה עָשׂוּ לַעֲמָלֵק אֲבִי אֲבָא, בְּשָׁעָה שֶׁבָּא עֲלֵיהֶם לַמִּלְחָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יז, ח) 'וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִים', וּמַהֵיכָן בָּא עֲמָלֵק, אָמַר רַבִּי כְּרוּספְּדָאי בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁבָּא מֵאֲצַל בִּלְעָם הָרָשָׁע, שֶׁבָּא לִסּוֹל עֵצָה מִפְּנֵי, וְאָמַר לוֹ יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁבַּעַל עֵצָה אַתָּה וְגַם בַּעַל מַחְשָׁבוֹת רָעוֹת, וְכָל הַנּוֹטֵל עֵצָה מִמְּךָ אֵינוֹ נִכְשָׁל. אָמַר לוֹ רְאֵה מָה עָשׂוּ אֻמּוֹת זוֹ לְמִצְרַיִם, שֶׁעָשׂוּ לָהֶם כָּפָה טוֹבוֹת, וּמָה לְמִצְרַיִם שֶׁעָשׂוּ לָהֶם כָּפָה טוֹבוֹת עָשׂוּ לָהֶם כָּךְ, לְשֹׁאֵר אֻמּוֹת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, הֵיאַךְ אַתָּה יוֹעֲצֵנִי, אָמַר לוֹ בִּלְעָם, לֵךְ וַעֲשֵׂה עִמָּהֶם מִלְחָמָה, וְאִם אֵין אַתָּה עוֹשֶׂה עִמָּהֶם מִלְחָמָה אֵין אַתָּה יָכוֹל לָהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן תְּלוּיִין בִּזְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִיהֶם, וְאַף אַתָּה שֶׁהוּא בֶּן בְּנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, תָּלוּי בִּזְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם. מִיָּד בָּא עֲלֵיהֶם לַמִּלְחָמָה - מדרש רבה אסתר, ז

6 - **וישם דבר בפיו** ומה היא השימה הזאת ומה חסר המקרא באמרו 'שוב אל בלק וכה תדבר', אלא כשהיה שומע שאינו נרשה לקלל אמר מה אני חוזר אצל בלק לצערו ונתן לו הקב"ה רסן וחכה בפיו, כאדם הפוקס בהמה בחכה להוליכה אל אשר ירצה. אמר לו על כרחך תשוב אל בלק - רש"י במדבר כג, טז

7 - **לעבר את פי ה'** כאן לא נאמר 'אלוקי' כמו שנאמר בראשונה, לפי שידע שנבאש בהקב"ה ונטרד - שם כד, יג

8 - בלעם הלך שם ליטול שכר עשרים וארבעה אלף שהפיל מישראל בעצתו (ספרי). ויצא ממדין לקראת ישראל ומשאין עצה רעה אמר להם אם כשהייתם ששים רבוא לא יכולתם להם ועכשיו ב"י אלף אתם באים להלחם, נתנו לו שכרו משלם ולא קפחוהו **בחרב** הוא בא על ישראל והחליף אומנתו באומנותם שאין נושעים אלא בפיהם על ידי תפלה ובקשה ובא הוא ותפש אומנותם לקללם בפיו, אף הם באו עליו והחליפו אומנותם באומנות האומות שבאין בחרב שנאמר (בראשית, כז) ועל חרבך תחיה - שם לא, ח

9 - וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַאי דִּכְתִיב 'אַל תִּתֵּן ה' מַאֲוֵי רָשָׁע זְמָמוֹ אַל תְּפַק יָרוּמוּ סֶלָה', אָמַר יַעֲקֹב לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַל תִּתֵּן לְעָשָׂו הָרָשָׁע תַּאֲוַת לִבּוֹ. 'זְמָמוֹ אַל תָּפֵק' **זוֹ גֶּרְמָנְיָא שֶׁל אֱדוֹם**, שֶׁאִלְמָלֵי הֵן יוֹצְאִין, מַחֲרִיבִין כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. **זממו אל תפק** אל תוציאנו מנחיריו כי אם בו - מגילה ו, וברש"י שם

10 - פעמיו ירחץ בדם הרשע, זה בלעם. אמר משה לפנחס ולאנשים הצובאים, יודע אני שבלעם הרשע שם שהלך ליטול שכרו. עד שהזאב בא לצאן, פרשו לו המצודה. ואם תראו אותו רשע שעושה כשפים, הראו לו את הציץ שכתוב בו, 'קדש לה'' (שמות כח לו), והוא נופל, והרגו אותו. ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם. שהיו עושין כשפין עם בלעם ופורחים באויר, והראו להם את הציץ, ונפלו על חלליהם - תנחומא מטות, ד

11 - **ונשפטתי אתו** מצייר שהתחלת המשפט יהיה **בדבר ובדם** שהם דברים טבעיים ורגילים, שיוכלו לתלות אותם במקרה ובטבע, כי כן דרך המלחמה שישפך דם הרבה ושיתפשט דבר מרוב ההרוגים והחללים. על זה אמר **ונשפטתי** בנפעל וכאילו ישפט עמהם, כי עדיין יכחישו ידו הגדולה. ואחר כך **גשם שוטף ואבני אלגביש אש וגפרית אמטיר עליו** שזה עונשים שמיימיים ונסיים, שניכר לכל כי אצבע אלהים הוא. ואז **והתגדלתי**, יכירו שאני גדול ושכל הסבות מאתי, ושאני **קדוש** מובדל מן הטבע ומתנשא עליו באותות ומופתים, ועל ידי כך **ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה'** - מלבי"ם יחזקאל לח, כב- כג

12 - עריך חרבה אשים ואתה שממה תהיה וידעת כי אני ה' - יחזקאל לה, ד

13 - יען היות לך איבת עולם ותגר את בני ישראל על ידי חרב בעת אידם בעת עון קץ - שם, ה

14 - לכן חי אני נאם ה' אלוקים כי לדם אעשך ודם ירדפך אם לא דם שנאת ודם ירדפך - שם, ו

15 - **כשמחתך** כערך השמחה שהיה לך על נחלת בית ישראל על אשר נעשית שממה, בערך הזה אעשה שמחה על שממותך - מצודת דוד יחזקאל לה, טו

16 - והולכתי עליכם אדם את עמי ישראל וירשוך והיית להם לנחלה **ולא תוסף עוד לשכלם** לגרש יושביך מקרבך הוא קרוי שכול - יחזקאל לו, יב וברש"י שם

סיפור לשבת

"עם המגפיים ועם הבוץ"

בברנוביץ' הקים רבי אלחנן וסרמן, מגדולי ישראל בליטא שלפני השואה, ישיבה לבחורים שנפשם חשקה בלימוד התורה בעיון. המצב הכספי בישיבה היה גרוע עד מאוד ולא אחת ולא שתיים היה רבי אלחנן יוצא להתדפק על דלתי נדיבים שירימו תרומות כסף למען מחייתם של הבחורים.

המשך בעמוד הבא...

באחת הפעמים אף יצא לארה"ב כדי להתרים את יְהוּדָיָה למען הישיבה, בשהותו על האונייה פרצה המלחמה העולמית השנייה. מקורביו הפצירו בו להישאר בארה"ב ולא לסכן את חייו. אבל רבי אלחנן הודיע שקברניט לא נוטש את הספינה ושב לליטא. נעקד על קידוש ה' במבצר "הפורט התשיעי" בי"א תמוז תש"א.

בסיפורנו, הגיע רבי אלחנן וסרמן אל ביתו של הגביר הנודע ר' שרגא פייבל פרנק להתרימו למען הישיבה. מכיוון שהיה זה יום גשום, חשש רבי אלחנן ללכלך במגפיו הבוציות את ביתו של הגביר המרובד בשטיחים נאים ולכן החליט להיכנס מהדלת האחורית, כניסת המטבח, שם הרצפה הינה רגילה וניתן לנקות עם מים בלא קושי רב.

הגביר שפתח את הדלת נחרד לראות את ראש הישיבה עומד שם ופשוט פרץ בבכי. הוא לא הסביר לרבי אלחנן מדוע הוא בוכה. תחת זאת בקול נשנק ביקש בהכנעה: "אני מבקש בכל לשון של בקשה שראש הישיבה ייסוב על עקביו. יחזור לכניסה הראשית ומשם אכניסו בכבוד גדול לסלון הבית".

למראה פניו המהססות של רבי אלחנן שחס על הלכלוך, הבהיר הגביר בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים: עם המגפיים!

רבי אלחנן סב על עקביו, שב לדלת הכניסה הראשית, שם עמד ר' שרגא פייבל מאחורי הדלת ומשאך נשמעה נקישתו של ראש הישיבה – פתח בפניו בהדרת כבוד את הטרקלין.

לאחר שראש הישיבה התיישב על מקומו, מעילו הספוג במים נטף על הספות, מגפיו הכתימו את השטיחים וכולו נבוך מהמעמד. התיישב ר' שרגא פייבל והחל להסביר: "רבי, ידוע לך ששלוש בנות לי. לא זכיתי לבנים שילמדו תורה, אבל רצוני עז ששלוש בנותיי תשאפנה להתחתן עם בעל תלמיד חכם שממית עצמו באהלה של תורה. אלא שחיי תורה - באים מתוך הדחק, והן חיות כנסיכות בארמוני.

"השתדלתי כל ימי להחדיר בהן שהדבר החשוב ביותר בעולם הינו תורה. למענו שווה לעשות הכל, גם אם הדבר כרוך בדחקות. שכן כל הון שבעולם לא ישווה ללימוד התורה". הגביר נעצר ושאף אוויר, "רבי, כשנכנסתם היום דרך דלת המטבח האחורית - חינוך בנותיי עמד בסכנה!

"אם חלילה הן רואות את הרבי נכנס מדלת המטבח כדי לא ללכלך את השטיחים, הן היו מסיקות בטעות שכבוד התורה לא עולה בערכו על שטיח יקר... כל החינוך שלי לא יתמודד עם חוויה אחת של רגע כזה. לכן דרשתי במפגיע שתיכנסו עם מגפיים מלוכלכות ומעיל נוטף מים.

"כדאי הוא הלכלוך והנזק הכספי שיצא מזה", סיים הגביר כשעיניו נוצצות, "אם בנותיי יפנימו שאין חשוב יותר מתורתנו הקדושה וכבודה!"

זכה ר' שרגא פייבל פרנק ושניים מחתניו היו מגדולי ישראל: רבי איסר זלמן מלצר ורבי משה מרדכי אפשטיין.

{הסיפור הזה פורסם בעבר ב"בסוד שיח" וראוי שיקראוהו שנית...}

שביבים / שאול שיף

"ויפתח ה' את פי האתון... ותאמר האתון... הלוא אנכי אתונך אשר רכבת עלי מעודך עד היום הזה"

מסופר על רבי אייזיל חריף שהשתתף באסיפה חשובה של עסקני הציבור בעירו, שרבים מהם היו הדיוטות שעלו לגדולה,ונאחזו בקרנות ציבוריות, בזכות ממונם. משהתחילו להתווכח, החלו לנגח בינם לבין עצמם מי הוא יחסן יותר גדול, והיה כל אחד מתפאר בייחוס שלו, בערכו ובעושרו. עברה שעה ארוכה ולא הספיקו לדון בשום ענין העומד על הפרק, מחמת הוויכוחים וסיפורי הייחוס. עמד רבי אייזיל חריף על רגליו ואמר: רבותי, אספר לכם מעשה: פעם אחת באו החמורים לפני בית דין של מעלה וטענו, ריבונו של עולם, למה אנו שונים מכל בהמה וחיה? החיות, אין להם בעלי בתים שמשעבדים אותן. המה ביער, ואין האדם שולט בהן, והן מוצאות פרנסתן בכבוד, בלא הכנעה. הבהמות, אמנם הן נכנעות תחת יד בעליהן, אבל מזונותיהן נתונים להם בשפע. אבל אנו החמורים, אין לנו מנוחה לא ביום ולא בלילה, עובדים עמנו כל מיני עבודות הפרך, ולא עוד, אלא שכל עצמנו אין אנו אלא שם גנאי לשימוש בני אדם. אם גזירה היא מלפניו, נקבל, אבל ינתן לנו, לפחות, כוח הדיבור, למען נוכל לדבר ולתנות צרותינו וכאבנו,לבקש רחמים אצל הבעלים שלא ישתעבד בנו כל כך. נתקבלה בקשתם, ולאתונו של בלעם, חמור החמורים, חמור החשוב ביותר, ניתנה רשות הדיבור, והנה אחרי שאתון זה ספג מכות שלוש פעמים, מה עשה? התחיל לדבר בענייני יחוס: "הלוא אנכי אתונך אשר רכבת עלי מעודך עד היום הזה" וגו'. כיון שראו בשמים כן, אמרו: יפה שתיקה לחכמים, כל שכן לחמורים, ולקחו מהם כוח הדיבור.

"לא הביט און ביעקב"

הרה"ק רבי דוד מלעלוב, היה ידוע באהבתו הגדולה לכל בן ישראל, והיה אוהבם כנפשו ממש. מעולם לא הביט און ביעקב ולא האמין שיהודי מסוגל לחטוא, ובכל יכולתו היה חותר למצוא צד זכות בכל אדם מישראל. פעם נקלע יחד עם תלמידו רבי יצחק מוורקא לכפר אחד וכדרכו סר רבי דוד לבקר בבתי יהודי הכפר כדי לחזקם ולעודדם. היה שם רשע אחד רע מעללים, ורבי יצחק ביקש למנוע מרבו לבקרו, ועל אף שמעולם לא היה מדבר סרה ביהודי, חרג ממנהגו וקרא: "אל תלכו לשם, כי הוא רשע". סירב רבי דוד לקבל את הדברים ופנה אל הבית, ובהגיעו ראה מזוזה בפתח. צהלו פניו ואמר לתלמידו: "ראה נא שאינו רשע, שהרי יש לו מזוזה בפתחו"!

"מה טובו אוהליך יעקב"

משפחת פ. לא היתה שומרת מצוות, אך הנה גדלה ילדתם וצריכים היו לשלוח אותה לגן ילדים. בקרבת הבית לא היה אלא גן דתי. החליטו ההורים כי עדיף לשלוח אותה לגן בקרבת הבית, גם אם הוא דתי, מאשר לשולחה לגן שאינו דתי, הנמצא במקום רחוק יותר. ערב שבת אחד חזרה הילדה לביתה ואמרה לאמה: הגננת אמרה שאת צריכה להדליק נרות... התרגזה האם ואמרה: אנחנו לא מדליקים נרות, וזהו... חזרה הילדה והפצירה באמה: אבל הגננת אמרה!... גערה בה האם וצעקה: הניחי לי, בבקשה, אצלנו לא מדליקים נרות! הילדה לא הרפתה והודיעה לאמה בצורה נחרצת: אם את לא תדליקי נרות, אני אדליק! האם יצאה מכליה והזהירה את הילדה, כי תעניש אותה קשות אם תעז להמרות את פיה. אבל הילדה לא נבהלה. הלכה לבדה לחנות המכולת וביקשה שני נרות . בעל החנות חשב לעצמו: הלא אין הם מדליקים אף פעם נרות, מה קרה, איפוא, שהילדה באה לבקש נרות? אין זה אלא שיש להם יום זיכרון במשפחה, ולכן נתן בידיה שני "נרות נשמה". הלכה הילדה הביתה, הסתגרה בחדרה והדליקה את שני נרות הנשמה. לפתע נכנסה האם לחדר הילדה וראתה לתדהמתה שני נרות נשמה דולקים... מה זה? שאלה בסערת רוח. "את לא רצית להדליק" ענתה הילדה, "הדלקתי אני שני נרות, אחד בשבילך ואחד בשביל אבא "! האם שבאה כנראה מבית שעוד ידעו שם על עניינים כאלה, כאשר ראתה שבתה הדליקה שני נרות נשמה ואומרת שאחד בשביל אבא ואחד בשביל אמא - חלף בה רעד פנימי עמוק, ולמחרת כבר הלכה בעצמה לבית הכנסת, ומאז והלאה התחילה הדליק נרות בכל ערב שבת.

(מתוך שאל אביך ויגדך)

"ויאמר אלוקים אל בלעם לא תלך עמהם לא תאר את העם כי ברוך הוא"

"לא תלך עמהם" - אמר לו: אם כן, אקללם במקומי, אמר לו: לא תאור את העם, אמר לו: אם כן אברכם, אמר לו: אינם צריכין לברכתך, כי ברוך הוא. משל אומרים לצרעה - לא מדובשך ולא מעוקצך. (רש"י)

הדברים תמוהים מאוד, היכן שמענו שאדם המבקש לקלל ואינו מצליח אומר: ניחא, אם איני יכול לקלל, לפחות אברך? זאת ועוד, המשל שהביא רש"י לכאורה אינו דומה כלל לנמשל, שהרי דבש בלא עוקץ כולם רוצים. ואילו כוונת הנמשל הוא, שגם ברכה בלי קללה אינה רצויה מפיו של "בעל העוקץ" - בלעם?

אלא ביאר הגאון רבי יוסף שוורץ זצ"ל בספרו "גנזי יוסף" בשם הקדמונים: מצינו במדרש, מפני מה היתה רבקה עקרה, כדי שלא יאמרו שברכת הרשעים שבירכוה - "אחותנו את היי לאלפי רבבה", נשאה פירות והתקיימה. ומכאן, שברכת רשעים אינה ברכה אלא קללה, שהרי הברכה שברכוה לא רק שלא הועילה,אלא קלקלה ונעשתה עקרה.

זו היתה כוונתו המרושעת של בלעם, אמר להקב"ה: אם איני יכול לקללם, אם כן אברכם, וכוונתו בברכה כזו שינזקו כמו רבקה. ברכה כזו דומה לעוקץ עטוף במעטפת דבש מתוק. (בזה דומה המשל לנמשל).

אולם טעה בלעם טעות גדולה משום שאין ברכתו דומה לברכת רבקה. רבקה אמנו לא נתברכה אלא מפי משפחתה, ואם היתה נפקדת - היו אומרים שברכתם עשתה פירות, לכן היה הכרח שתהיה רבקה עקרה, שידעו הכל שלא היתה תועלת בברכתם. אבל בני ישראל המבורכים מפי ה' כבר מקדמת דנא, ברכת בלעם לא תזיק להם, כי מי פתי לומר שברכתו נשאה פירות, הלא הכל יודעים שהקב"ה בירך אותם עוד קודם לכן. הוא אשר אמר הקב"ה לבלעם "כי ברוך הוא" אני ברכתים עוד לפניך, וא"כ ברכתך לא תשפיע עליהם. כעין זה פירשו את הפסוק "ברוך תהיה מכל העמים לא יהיה בך עקר ועקרה". גם אם תהיה ברוך מאומות העולם לא תחשוב שבגלל זה יהיה בך עקר ועקרה כיון שכבר הקב"ה בירך אותנו.

(צמח דוד)

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net